

**”Inom barnomsorgen
är det konstigt nog
så att det går
att anställa folk
som egentligen inte
alls gillar barn.”**

Förskollärare Margit Karlsson.

– Det här är mitt daghem, säger Margit Karlsson. Och hon ser nästan litet mallig ut när hon säger det.

Hon är 40 år och arbetar som förskollärare sedan 17 år tillbaka. Under de senaste fyra åren som föreståndare för daghemmet i Alvik, en by med knappt tusen invånare två och en halv mil söder om Luleå.

Alvik ligger mitt i en gammal jordbruksbygd. För snart ett decennium sedan byggdes småhus i byn för luleåbor som ville komma ut och bo på landet. Alvik blev en sovstad. Huvuddelen av invånarna arbetar inne i stan.

De 15 barnen på daghemmet kommer från Alvik och grannbyn Ale.

Huset är en modifierad villa, lätt att bygga om och sälja som bostadshus igen den dagen när daghemmet kanske inte behövs längre.

– Man vet ju inte vad som kommer att hända här, eller hur Alvik kommer att utvecklas, säger Margit.

Hon berättar om de mål som hon och den övriga personalen har med det här daghemmet.

– Jag har en förebild, och det är faktiskt ett daghem i Italien. I Reggio Emilia. Där har de sagt att ”ingen ska kunna gå ut från det här daghemmet och bli en slav”.

– Det är nog ungefär så som jag tänker här också. Här på Alvik vill vi skapa självständiga individer av barnen. Vi vill att de blir barn som tar ansvar för sina egna handlingar, men som ibland också kan följa regler och som kan underordna sig andra människors viljor, så som det är i samhället. Men de ska bara veta varför man ibland ska följa regler. Då blir de inga slavar.

– Och precis som på daghemmet i Reggio Emilia arbetar vi här väldigt mycket med teman. Vi har förstått att detta är ett sätt att skapa mening och innehåll i arbetet.

Här avbryter Margit sig för att prata med 6-åriga John som kommit in i rummet och vill spela memory med henne.

Vänligt men bestämt säger hon:

”Vet du det John. Jag är upptagen nu. Men Birgitta och Kerstin kan säkert spela med dig. Fråga dom.”

TOG VARA PÅ ERFARENHETER

Margit sitter i en smal liten soffa inne på sin expedition och ser glad och engagerad ut när hon berättar om sitt arbete.

– Jag blev föreståndare eftersom jag tyckte att jag efter många år i jobbet kunde saker som jag ville lära andra. Jag tyckte jag hade de erfarenheter som behövdes för att kunna bygga upp det här daghemmet.

– Och det här är mitt daghem, säger hon än en gång med eftertryck. Det finns faktiskt ingen, varken bland barnen, personalen eller föräldrarna som inte förknippar daghemmet med just mig. Men jag hade aldrig kunnat genomföra det här utan respons och näring från de andra som arbetar här.

Och hon berättar vidare om temaarbetena på Alviks daghem:

– Vi har t ex haft ett ämne som helt enkelt heter ALVIK. Det har vi fortlöpande hållit på med sedan den dag då daghemmet öppnade för fyra år sedan. Under ett helt år sysslade vi bara med Alviks historia. Vi tog reda på saker på Norrbotens museum och studerade material som kommit fram från de studiecirkelar om byn som varit här.

– Barnen tyckte t ex det var väldigt intressant att jämföra prislistor på saker förr med vad samma saker kostar nu.

LEVANDE BY

– Vi hade också en del av temat som handlade om Alvik i dag. Vi besökte byns arbetsplatser. Här finns en fabrik som gör kryckor och andra handikapphjälpmedel till landstinget som är deras viktigaste kund. Här finns en affär, en kiosk, ett bussbolag, bondgårdar, ett stort hönseri och en grisfarm. Det är viktigt att göra klart för barnen att detta faktiskt är en i högsta grad levande by, även om många av deras föräldrar åker in till Luleå och arbetar.

– Vi håller på och kartlägger Alvik kan man säga. Just nu arbetar vi med Alviks natur.

– Mycket av det vi har lärt oss är fakta och exempel på hur ett vanligt litet svenskt samhälle har utvecklats. De har lärt sig en del om Alvik där de tillbringar en så stor del av sina dagar, och de har samtidigt lärt sig om hur en del av det svenska samhället har utvecklats. Det som har skett i den här byn har också inträffat i många många andra liknande byar också. Vi har grävt där vi står.

– Från min utbildning minns jag särskilt något som en av de pedagoger så som vi läste om. Han sa att man ska vattna barnen som plantor. Jag tror att det är det som vi gör här. Vi vet varför vi gör saker och ting och vi har funnit ett arbetssätt där vi hinner med alla barnen.

MODENYCKER

Margit menar att temaarbeten inte är något nytt, utan var ett naturligt inslag i den tidiga förskolans pedagogik, utan att någon egentligen klistrade en etikett på arbetssättet.

– Men sen kom den så kallade dialogpedagogiken, säger Margit och ler eftertänksamt. Det var en modenyck som jag aldrig riktigt kunde förlika mig med. För mig innebar den samma sak som att man skulle vänta på vad barnen sa, tyckte, eller på annat sätt signalerade. Hade vi tillämpat denna pedagogik här skulle det ha blivit ett flummigt kaos.

– Och så tycker jag att föreståndaren ska ligga steget före den övriga personalen i utformningen av pedagogiken. Det måste finnas en som pekar på svårigheterna och som kan ta initiativ till att lösa problem och konflikter som kan uppstå.

– Det var ju också en del av 70-talets pedagogik att cheferna skulle slopas. Därför tycker jag att det varit skönt att vara med i SFL som alltid motarbetet sådana dumma tendenser. Även om SFL naturligtvis inte alltid haft förskollärarna med sig.

SVÅRT SLÄPPA ANSVARET

Margit sticker inte under stol med att hon tycker om att vara föreståndare och att ha mycket ansvar. Och som andra chefer medger hon att hon ibland kan ha svårt att släppa ifrån sig tyglarna:

– När vi skulle ha ett föräldramöte där jag för första gången inte skulle vara med, var jag mycket nervös över att de andra här inte skulle tala om tillräckligt mycket och noga att Alvik är ett så bra daghem. Som det faktiskt är.

– Helst hade jag velat ha det så att jag också fick anställa personalen, säger hon. Det är ju viktigt att alla som arbetar här ställer upp på de grundläggande målen för pedagogiken här som vi kommit fram till under fyra år nu. Ingen ska kunna komma hit och säga att ”så här vill jag inte arbeta”. Vi ska vara öppna för vad nya medarbetare kan ha att komma med men de måste ställa upp på de grundläggande målen som vi har här. Annars kan de söka sig till ett annat daghem.

– Hittills har det här löst sig utan några problem egentligen. Jag har fått de medarbetare som jag vill ha. Men en gång var det t ex en tjej som skulle börja här, men som ångrade sig när hon hörde hur vi arbetade. Hon var inte så intresserad av att arbeta på det planerade sätt som vi gör här.

– Den som söker sig hit måste få chans att ta ställning till den här verksamheten. Så är det ju överallt annars i arbetslivet där man anställer människor. Men inom barnomsorgen är det konstigt nog så att det går att anställa folk som egentligen inte alls gillar barn.

VILL SJÄLV REKRYTERA

Margit har försökt ändra på de anställningsrutiner som Luleås socialförvaltning nu tillämpar och helt enkelt bett om att själv få ansvara för anställningarna till Alvik. Personalchefen på förvaltningen är positiv till hennes förslag.

– Personalavdelningen kan gärna hjälpa oss att utforma platsannonser och så, men de ska inte anställa medarbetarna. Det gör vi själva bäst på de olika daghemmen.

– När det var få daghem och alla kände alla, var det bra att anställningarna sköttes centralt. Men nu har verksamheten svällt så mycket att det är omöjligt för socialförvaltningen att hålla reda på femtio olika daghem.

På dörren till Margits expedition hänger en teckning av seriefiguren Skalman i Bamsetidningarna. Kerstin Jakobsson, en annan av förskollärarna har ritat bilden och texten under lyder:

”ALVIKS DAGIS ’CHEF’ ”

Skalman är, som läsare av Bamsetidningen vet, en finurlig person som kommer på lösningarna på många problem och därmed styr händelseutvecklingen.

En sådan ”chef” är kanske Margit Karlsson. Som ibland kan känna sig som en ”VD” för Alviks daghem, men som för den skull inte kan förlika sig med tanken på privata daghem i Sverige.

LÖNSAMT FÖR KOMMUNEN

– Det är ju bara så enkelt att varken jag eller någon annan ska kunna tjäna pengar på en sådan här verksamhet. Och tänk på detta. Även om daghemmen kostar kommunen en massa pengar, att verksamheten ändå innebär en vinst, tycker jag.

– Säkra människor som står på egna ben behöver t ex inga kostsamma hjälpinsatser.

Margit Karlsson berättar om varför hon en gång blev förskollärare:

– Det var nog då inget speciellt medvetet val. Jag utbildade mig först till kontorist. Därefter gick jag på folkhögskola och läste in gymnasiekompetens i matte, historia och svenska och sökte sedan in till småskolläraryrket i Luleå. Men under antagningsproven förstod jag att det ingick sång och musik i småskollärarens arbete. Då hoppade jag av. Jag kunde inget sånt. Så i stället bestämde jag mig för att bli förskollärare.

– Hur jag blev förskollärare tycker jag egentligen inte är så intressant. Men jag vet varför jag fortfarande arbetar som förskollärare.

EGNA BARNET LÄRORIKT

– Det är därför att det ger mig så mycket. Jag stagnerar aldrig som människa. Jag utvecklas ständigt genom att jag lär mig så mycket av barnen, de vuxna och föräldrarna. Självklart är jag

i dag inte samma förskollärare som 1969 när jag började. Mycket berodde naturligtvis på att jag själv fick barn 1973. Innan var det så lätt att tala om hur föräldrar skulle vara.

– Men sedan visste jag – och då av egen erfarenhet – att det är inte så himla lätt alltid.

– I början hade jag t ex också många fler regler än vad jag har nu. Dumma regler, som oftast handlade om vad man *inte* fick göra. Att man inte fick gå över staketet, att man inte fick dricka innan man började äta, en massa sånt. Det fanns så mycket regler bara om ätandet som gick ut på att barna *skulle* äta till varje pris. Gränsen gick ungefär vid att man inte sondmatade dom.

– Jag tror jag hade reglerna för att de skapade en trygghet åt den osäkra person som jag var då. Men när jag sedan blev säkrare tillät jag vidare cirklar. Jag trugar aldrig i någon unge mat numera.

VILL HA BEHÖRIGHETSREGLER

Margit har som den engagerade förskollärare hon är, funderat mycket kring de kompetens- och utbildningsfrågor som rör hennes yrke.

Hon tycker att förskollärarna egentligen inte blivit erkända som den yrkesgrupp den är i och med att socialstyrelsen i sina lokala riktlinjer för förskolorna bara talar om personal.

– Socialstyrelsen har den i och för sig utmärkta tanken att verksamheter ska utformas efter de olika lokala förutsättningarna. Men ingenstans i deras riktlinjer pratar de om förskollärare, utan bara om personal. Det tycker jag är fejt. Socialstyrelsen vill inte ta ställning till att det ska vara en viss personalkategori på förskolan. Vår kompetens borde fastställas på samma sätt som det är klart utsagt att det ska vara utbildade lågstadielärare som arbetar på lågstadierna och utbildade mellanstadielärare på mellanstadierna.

– När det gäller just dessa lärare kan ingen annan än de få fast anställning. Men på ett dagis får man faktiskt anställa vem som helst fast, därför att vi inte har statligt reglerade förordnanden.

– Här i Luleå har vi efter en enorm strid i alla fall kommit så långt att vi nu har ett avtal med kommunen om att det ska vara två förskollärare och en barnskötare på en femtongrupp. Men märk väl, detta är bara ett avtal som kan rivas upp den dagen kommunen får en annan politisk majoritet.

– Att barnskötarna är med i avtalet beror på att kommu-

nalarbetareförbundet har en väldigt stark ställning i Luleå. De har stort inflytande i arbetarkommunen och har sagt att deras grupper minsann ska in på förskolorna.

STYR BIDRAGEN!

– Under den perioden när många förskollärare gick arbetslösa införde staten ett bidrag på 30 000 kronor per år och anställd. Bidragen var till för att stimulera daghemsutbyggnaden så att förskollärarna fick arbeten.

– Men vad jag inte kan begripa, det är varför statsmakterna inte samtidigt sa att det skulle vara förskollärare som skulle anställas? Då hade statsbidragen blivit kopplade till frågan om behörighet och kommunerna hade förlorat på att inte anställa just förskollärare. Jag vill ha bort det här pratet som förekommer om att barnskötare och förskollärare gör samma jobb – *samtidigt* som det pratas så vackert om att det är bra och berikande med två personalkategorier eftersom man då får in personal med olika bakgrunder.

– Jag tycker att SFL centralt borde försöka få statsmakterna att tala om hur daghemsbidragen till kommunerna ska användas, till vilka personalkategorier de ska gå. På så sätt tvingas de att ta ställning till vårt arbete och vi kan få beslut att visa upp för våra lokala politiker.

– Och skulle man klart säga att just barnskötare behövs så får man då tala om varför. Skulle vi nå fram till den här situationen så menar jag inte att några barnskötare ska slängas ut. De ska naturligtvis få behålla sin anställningstrygghet, men erbjudas vidareutbildning till förskollärare.

INDUSTRIN FÖREDÖME

Margit anser att förskollärarytbildningen såsom högskoleutbildning är bättre, går djupare och har en högre kvalitet. Den går djupare och har en pedagogisk tyngd, medan barnskötarytbildningen är mer vårdinriktad.

– Egentligen är det ju samma skillnad mellan en barnskötare och en förskollärare som mellan en civilingenjör och en gymnasieingenjör. När LM annonserar efter en civilingen-

jör anställer de inte en gymnasiingenjör. Ska man ta barnomsorgen på allvar så måste man också ha samma krav på behörighet för förskolans befattningshavare som industrin har på de personer som den anställer.

Hon har också synpunkter på problemet med att många förskollärare tar tjänstledigt eller hoppar av från sina jobb.

– Jag tror inte att detta enbart beror på att det är många som upptäcker att de har valt fel jobb. Nej orsaken är nog framförallt att det faktiskt är ett slitsamt arbete. Det är jobbigt att arbeta med människor och det är ännu jobbigare att arbeta med små människor. Jobbet kräver ju så otroligt mycket. Det kräver ett engagemang som inte finns hos de som arbetar i en industri t ex. Där är det fysiska påfrestningar och här är det psykiska påfrestningar som inte är lika lätt att vila sig från.

ANDHÄMTNINGSPAUSER

– Jag själv har löst det här problemet genom att under flera perioder skaffa mig andhämtningspauser genom att arbeta fackligt. Det har aldrig gått så långt att jag hoppat av för att jag vantrivts, men jag har fått avbrott i jobbet som har varit bra och nödvändiga.

Margit tror också att ärlighet och raka kommunikationer är ett sätt att klara av stressen och de psykiska påfrestningarna i jobbet.

– Man måste t ex vara ärlig mot barnen och våga säga ifrån när man tycker att någon är väldigt tröttsam. Säg att han eller hon får gå någon annanstans en stund.

– Sedan måste jag som föreståndare också vara ärlig mot de andra i arbetslaget. Jag måste kunna tala om när jag tycker att någon annan har gjort något fel, annars far jag själv bara illa av detta.

– Men barnen är det ju så att de märker ens kroppsspråk på ett annat sätt än vad en vuxen gör. Barn kan man inte lura. Men om jag struntar i att säga mina funderingar till någon i personalen så kan det dröja länge innan hon märker min tveksamhet eller den avvikande åsikt som jag kanske inte vågar säga.

– Man undviker att bli utbränd i jobbet om man hela tiden får nytt bränsle att leva vidare på. Bränsle som man får när man får respons på en fråga man ställer eller när andra ifrågasätter mig och min roll eller mitt arbete. Då märker ju jag att de bryr sig om mig.